

Rovarrostálás Uj-Guineában.

Irta *Biró Lajos*

III.

Skorpió-féle nem igen van olyan kicsi, hogy azt rostával kelljen gyűjteni, így legfeljebb néha kerül bele valamelyik nagyon fiatal példány. Uj-Guineában különben sincsenek óriási nagy *Buthus*-félék, csak olyan nagyságú valódi skorpiók, mint a magyarországiak. Az újguineaiak se nem sokfélék, se nem számosak. Nagytermetű *Telyphonus* is ritkán fordul elő, korhadt fatörzs alatt, mindössze háromszor találtam három különböző vidéken. Annál inkább megörültem egy kis állatkának, melyből az elsőt 1901. május 28-án találtam s ott helyben *Solifuga*-nak tartottam, erről pedig tudtam, hogy teljesen ismeretlen az ausztraliai régióból. Csalatkoztam ugyan, mert azóta rájöttem, hogy ez a Ceylon szigetéről ismert s ott is ritka *Schizonotus crassicaudatus*, vagy hozzá nagyon hasonló új faj, de még most se sajnálom a fáradságot, hogy hasonló természetű helyeken, sötét sűrű erdőben, korhadt fákat rostálgatva, végre aug. 2-án megkerítettem második példányát is. A tropikus vidékeket lakó *Tarantulida* szintén ritkán akad rostába, mert inkább fatörzseken és kéreg alatt él, honnan szedtem is.

Annál alkalmasabb, sőt nélkülözhetlen gyűjtési mód a rostálás, akár csak nálunk, a *Pseudoskorpiók* gyűjtésére. Egyéb rovarhoz képest aránylag sok kerül elő a rostából, a mi abból is kitűnik, hogy alig hiszem hogy hiányozzék egy is az 1000-ból abban a kis üvegcseben, a melybe az 1901. július havi rostálásomból kikerült álskorpiókat szedtem. Azt hiszem azonban, hogy a fajok száma nem igen lesz változatos, talán egy fekete fejű és fekete ollós fajon kívül mind meg is lesz azok között, a miket gyűjtésem feldolgozásában Uj-Guineából eddig ismerünk. Úgy alakjával, rendkívüli picziségével és feltűnő serény futásával kiválik közülök a *Chthonius Wlassicsi*, a mely épen nem is ritka; egy külön üvegcskébe összeszedtem belőle júliusi rostálásaim folyamán vagy száz darabot.

Épen úgy, mint idehaza, feltűnő sok a rostált gazban az *Acarida*, avval a különbséggel, hogy Uj-Guineában rendszeren ott találjuk a *Trombidium* piros színű atkákat is. Egy havi rostálásomról vezetett naplóm szerint átlag 15 darab került ki egy rostálásból, de szó sincs róla, hogy a táblázatomba felvett szám azt mutassa, hogy nem lett volna több is, ha mind kifogni akartuk volna. Gyűjtés közben az apróbb termetűeket külön szedtem. Osztályozáskor nagyon figyelmesen kellett elbánni velök, mert sok közte az olyan piczi atkaalak, melyeknek a nagyságát csak a milliméter tört részeivel lehet kifejezni. Nehány napig használatba vettem egy saját-szerkesztette bogárfuttatót, evvel fáradság nélkül nagyobb számban kaptam meg a mikroszkopikus kicsiségű atkákat is.

Atkák után nem is kell sokszor rostálni se, a nélkül is szedheti akaratlanul is mindenki, a ki a sűrűségben megfordul, gyűl az magától is, a lábaszárára. Minden Uj-Guineában lakó európainak réme a „Buschmukesz“, mert rövid séta után erős viszketegséget kap a bokáján, a térdén, sőt . . . sőt . . . hogy is mondjam? egyebütt is. Minél jobban vakarja, annál jobban viszket, úgy hogy sok türelmetlen ember gonosz sebeket kapar magán; hallottam olyan esetről is, hogy ilyen elmérgesedett seb miatt a lábat amputálni kellett. Az atka támadását fehérbőrű emberen bolhacsípéshez hasonló udvaros kis vörös folt jelzi, közepén puszta szemmel alig látható piczi vérpiros pont: maga az állatka, mely a felbőr legfelsőbb rétege alatt húzódott meg.

A sötétbőrű pápuán nem látszik a bőrön udvaros folt, de gyakorlott szem ott is könnyen meglátja a sötét alapon pirosuló állatkát. Az én apró rovarokhoz szokott szemem mindig és azonnal meglátta a busmukeszt, sőt alig volt benszülött is, a ki nem ismerte volna, de sajátságos, hogy európai ember, még a legtöbb orvos is, csak akkor vette észre, ha nagyító üveggel megmutattam; azt is furcsának találtam, s csakis a megfigyelésben való járatlanságnak róhatom fel, hogy egynek se jutott eszébe akár csak kézi nagyítóval is ránézni, míg én meg nem mutattam, pedig soknak ott volt a zsebében a nagyító. Eszembe jut róla a fillokszera felfedezésének története, pedig az még a busmukeszénél is nagyobb; Franciaországnak egész hegyvidékét tette már tönkre, egész sereg bizottság vizsgálta a baj okát, még a bacillusokat is gyanuba fogták, mégis csak a rovarász Planchon látta meg, hogy rovar ül a gyökereken. Sőt hogy példáért ne menjek a szomszédba, azt a furcsaságot is felemlíthetem, hogy a szárnyas fillokszerát nálunk is egy figyelmes parasztgazda, a peéri albíró fedezte fel elsőnek. Uj-

Guineában is sok tudós vakargatta a busmukeszt. de természetben még se látta soha, annál kevésbé hozott belőle. Pedig van elég, a mi abból is kitűnik, hogy a Hermita-szigeteken alig egy órai séta után 62 darabot szedtem gyűjtőüvegembe lábszárainról, csupán hozzáférhető helyekről.

A legtöbb európai fürdés útján akar megszabadulni a réacsi-peszkedő busmukesztől, de hiába mossa, szappanozza, spongyázza. akkor már biztos helyen ül a felbőr alatt, azt onnan víz le nem viszi. Ellenben biztosan elpusztítja akármilyen zsír vagy olajféle, ha avval bekeni a lábat. Európai ember még legszívesebben használta a perui balzsamot, már talán csak azért is, mert erős szaga miatt könnyebben hitt orvosi hatásában s nem féltette ruháját annyira a zsirosodástól.

A ki ilyen módon el nem pusztította a busmukeszt, annak a lábain másnapra apró pattanások nőttek a piros folt helyén, közepén kis gombostűfejnyi gennyedéssel, növekedő fájdalmas viszketés kíséretében. Csak a ki ezeket elkaparta, kapott sebet a helyébe, egyébként elmúlt magában rövid időn, a jóllakott állatka ott maradt és elpusztult a később képződő piczi sebes varban. Azokhoz az ú. n. klimatikus kelésekhez, a mik a benszülötteken oly gyakoriak, s a melyeknek a helyéből magam is szép gyűjteményt hoztam emlékül, ezeknek az állatkáknak semmi közük. Sokszor kipróbáltam magamon, a busmukeszket el nem pusztítottam, néhány napi kellemetlen viszketés után minden nyomuk eltűnt magától, egyből se fejlődött ú. n. klimatikus kelés.

Az én gyengén nagyító mikroskopommal ezeket a busmukeszket mindig hatlábúaknak, tehát lárváknak néztem. Ez is az általános felfogás, a hol csak az irodalomban ezekről van szó, mindig atkalárvákról írnak. Azonban egy alkalommal, mikor egy praeparált darabot megnéztem az Uj-Guineában időző hírneves bakteriologusnak, dr. Koch Róbertnek az erős mikroskopján, úgy láttam, hogy 8 lába van, tehát kifejlett Acarida, csakhogy a két első lábát néztem én is, más is, palpusoknak. Különben nemsokára részletesebb vizsgálat alá veszem, úgy is van belőle borszeszben különféle kellő mennyiségű anyagom.

Egyéb atkatéleimet Canestrini paduai egyetemi tanár kezdte feldolgozni, de igazi gyászunkra e jeles szakember kora halálával a munka félbeszakadt s így még nagyon sok anyag vár feldolgozásra. Canestrini a Természetrajzi Füzetekben megjelent három közleményében 80 újguineai Acarida-fajról ad számot, ebből 63 új faj került ki gyűjtésemből. Utolsó közleményében mint jellemző tanul-

ságot, a következő négy tételt állítja fel: 1. hogy némely újguineai atkafaj elterjedése oly nagy, hogy egyaránt feltalálható Európában, Amerikában és a maláj szigetségekben is; 2. hogy némely újguineai alak annyira különböző az eddig ismertektől, hogy új családokat lehetne részükre felállítani; 3. hogy a tőle leírt új nemek nem különböznek kevésbé az európaiaktól, mint ezek egymástól; 4. hogy Uj-Guinea faunája rendkívül gazdag új alakokban, gyakran igen feltűnő különlegességekben.

Myriopodák közül a rostában túlnyomók voltak a *Geophilus* formák; nagyobbára apró alakok, de azt hiszem, azért nagy részük ivarérett. Némelyiknél csak a fej, másnál a test jó része fekete, jeléül, hogy fajváltozatosság van köztük. *Scolopendra*-formák aránylag ritkábbak voltak, ezek közül is a *Cryptops*-alakok kerültek elő gyakrabban, valódi *Scolopendra* a rostált anyagban alig akad. *Lithobius*-féle természetesen nem is akadhatott bele, mert ezek még Ázsiában elérik földrajzi elterjedésük határát. *Polydesmus*-félékből piczike alakokhoz segít a rosta, egy részük fehér, rózsaszínű, vagy sötét ibolya, ritkán feketés-tarna; lehet, hogy ezek is ivarérett törpe fajok, de ezt majd csak az anyag feldolgozója fogja eldönteni. Külön üvegecskébe meglehetősen számú gyűlt egy tejfehér *Scolopendrella*-fajból, de azért nem kell azt következtetni belőle, hogy gyakori, mert csak egyenként kerültek elő sötétes helyekről, földből és korhadt fából. Sok keresés után tudtam ráakadni a második példány *Polyxenus*-ra is, melyből hetekkel azelőtt találtam meg az elsőt. *Pauropus*-félét a legnagyobb figyelemmel se tudtam rostálás útján se felfedezni, pedig ugyancsak nagyon kerestem. Úgyszintén nyomát se találtam semmiféle *Glomeris*-nek, ha csak egy még meg nem vizsgált piczi alak nem bizonyul a *Gervaisia*-nem fajtájának.

Az *Isopodák* azonban Uj-Guineában se hiányoznak, s bár meglehetősen egyöntetűség van köztük, úgy 5-6 féle alak tűnt fel belőlük. Nagyobb figyelemmel csak egy alakra vadásztam, egy gombostűfejnyi piczi varcsokos hátúra, mely zavartatva zárt gömbre húzta magát össze; meglehetősen ritka és igen nehezen tűnik szembe.

Csigák gyűjtésére Uj-Guineában nem érdemes használni a rostát; napokon át rostálva is alig lehetett benne találni effélét. Van azonban mégis egy igen különös alakú apró csigám, melyet rostával tudtam csak néhány példányban megszerezni.

Látnivaló ebből a helyszínén készült jegyzetek szerint való rövid felsorolásból, hogy Uj-Guineában s talán más hasonló ned-

ves trópusi vidéken is, a rovarrosta nem az a változatos és gazdag gyűjtést biztosító szerszám, mint Európában. De a tüzetes zoológiai kutatáshoz mégis nélkülözhetetlen, mert egész sereg olyan apró rovar és más alsóbb rendű állat él a rejtett helyeken itt is, olyan körülmények közt, hogy más gyűjtésmód mellett csak ritka véletlen juttatná a zoológus kezébe, s e nélkül aligha volna lehetséges bármely vidék faunájának tervszerű és következetes tanulmányozása.

Adatok Magyarország rovarfaunájához.

(Közlemény a Paedagogium biológiai laboratóriumából.)

Közzéteszi *Dr. Ványel Jenő.*

Lepidoptera III.

Sphinges.

Acherontia Atropos L. I. Budapest, Dánospuszta, Hatvan, Szintye; — II. Perkáta, Keszthely; — III. Margitfalu, Dobsina, Lipótvár; — V. Maroskecze; — VI. Baja, Apatin, Bégaszentgyörgy.

Sphinx Convolvuli L. I. Budapest, Kecskemét, Szintye; — II. Perkáta, Kőszeg; — III. Lipótvár, Dobsina, Margitfalu; — V. Maroskecze; — VI. Nagybecskerek, Baja, Apatin, Karánsebes; — VIII. Fiume, Castel Muschio (Veglia sziget), Cirkvenicza. — *Ligustri* L. I. Budapest, Hatvan, Kecskemét, Szintye; — II. B.-Füred, Csáktornya; — III. Lipótvár, Margitfalu, Selmezbánya, Dobsina, Putnok; — V. Maroskecze, Szováta; — VI. Baja, Apatin.

Deilephila Galii Rott. III. Margitfalu; — VI. Baja. — *Euphorbiae* L. I. Budapest, Dánospuszta, Csongrád, Szintye, Hatvan; — II. Perkáta, Keszthely; — III. Lipótvár, Dobsina; — V. Maroskecze; — VI. Baja, Apatin, Szabadka. — *livornica* Esp. II. Perkáta. — *Elpenor* L. I. Budapest, Hatvan, Szintye, Csongrád, Kecskemét, Dánospuszta; — II. Perkáta; — III. Lipótvár, Dobsina, Putnok; — V. Maroskecze, Szováta; — VI. Baja, Apatin, Zsombolya; — VIII. Fiume. — *porcellus* L. I. Szintye; — V. Szováta, Maroskecze; — VI. Apatin; — VIII. Fiume. — *Nerii* L. II. Perkáta.

Smerinthus Tiliae L. I. Budapest, Szintye; — II. Perkáta; — III. Margitfalu, Selmezbánya; — VI. Maroskecze. — *ocellata* L. I. Budapest; II. Perkáta; — III. Pálfalu, Margitfalu. — *Populi* L. I. Budapest, Hatvan, Kecskemét; — II. Perkáta; — III. Lipótvár, Margitfalu; — V. Maroskecze, Szováta; — VI. Baja, Apatin.